

Ammattiliitto Pron lausunto luonnoksesta hallituksen esitykseksi eduskunnalle laiksi yhteistoiminta-asiamiehestä annetun lain kumoamiseksi ja siihen liittyväksi lainsäädännöksi

Työ- ja elinkeinoministeriö on pyytänyt lausuntoa (VN/20373/2025) työryhmän mietinnöstä, johon sisältyy hallituksen esitysluonnos eduskunnalle laiksi yhteistoiminta-asiamiehestä annetun lain kumoamiseksi ja siihen liittyväksi lainsäädännöksi.

Esityksessä ehdotetaan yhteistoiminta-asiamiehestä annetun lain kumoamista ja yhteistoiminta-asiamiehen toimiston lakkauttamista. Yhteistoimintalainsäädännön valvonta siirrettäisiin työsuojeluviranomaiselle ja henkilöstörahastojen valvonta sekä henkilöstörahastorekisterin ylläpito Patentti- ja rekisterihallitukselle, mitä varten tehtäisiin tarvittavat lainsäädäntömuutokset. Henkilöstörahastojen valvonnan kustannusten kattamiseksi säädettäisiin uusi laki henkilöstörahaston valvontamaksusta. Ehdotettujen lakien on tarkoitus tulla voimaan 1.1.2027.

Ammattiliitto Pro tarkastelee esitysluonnosta myös valtion pääsopijajärjestön roolissa.

Ammattiliitto Pro on tutustunut työryhmän mietintöön sisältyvään hallituksen esitysluonnokseen ja toteaa siitä lausuntonaan seuraavaa:

Ammattiliitto Pro vastustaa hallituksen esityksen ehdotusta yhteistoiminta-asiamiehestä annetun lain kumoamisesta ja yhteistoiminta-asiamiehen toimiston lakkauttamisesta.

Yhteistoiminta-asiamies on riippumaton viranomainen, jonka tehtävänä on turvata työntekijöiden tiedonsaanti-, kuulemis- ja osallistumisoikeudet sekä edistää toimivaa yhteistoimintaa työpaikoilla. Ammattiliitto Pro korostaa, että yhteistoiminta-asiamiehellä on oleellinen rooli ennakoivan ja matalan kynnyksen valvonnassa ja neuvonnassa, ja yhteistoiminta-asiamiehen riippumaton asema on ollut keskeinen työntekijöiden oikeusturvan varmistamisessa. Valvonta on kohdistunut yhteistoiminnan ydinkysymyksiin, kuten vuoropuheluun, muutosneuvotteluihin ja hallintoedustukseen, jotka ovat työntekijöiden kannalta aivan erityisen oleellisia. Hallituksen esityksessäkin tunnustetaan yhteistoiminta-asiamiehen toimiston rooli: ”*Yhteistoiminta-asiamiehen toimisto on pystynyt varsin tehokkaasti edistämään yhteistoimintalainsäädännön noudattamista ennakkollisin toimin.*”

Pro yhtyy palkansaajakeskusjärjestöjen lausuntoon ja toteaa, että hallituksen esitys tosiasiallisesti heikentää työntekijöiden suojaa ja valvontatehtävien siirto työsuojeluviranomaiselle muuttaa valvonnan logiikkaa ennakkollisesta valvonnasta jälkikäteiseen valvontaan. Työntekijöiltä ja heitä edustavilta liitoilta poistetaan mahdollisuus nykyisen käytännön mukaisesti pyytää riippumattomalta viranomaistaholta asiantuntijalausunto yhteistoimintalain noudattamisesta. Ilmeisenä tarkoituksena näyttää olevan työntekijöiden tietoisuuden rajoittaminen mahdollisista yhteistoimintalain rikkomuksista työnantajien eduksi. Ennakoivan oikeusturvan taso lasketaan, mikä todennäköisesti lisää erityisesti järjestäytymättömien työntekijöiden epätietoisuutta oikeuksistaan. Tämän arvioidaan kuitenkin hallituksen odotusten vastaisesti lisäävän yhteistoimintalain rikkomista koskevien hyvityskanteiden määrää.

Yhteistoiminta-asiamiehen toimisto perustettiin alun perin turvaamaan yhteistoimintalainsäädännön laillisuusvalvonnan itsenäisyys ja riippumattomuus suhteessa poliittisesti ohjattuun ministeriöön. Tavoitteena oli luoda yhtenäinen valvonta- ja ohjausjärjestelmä, joka varmistaa yhteistoimintaa ja muita henkilöstön osallistumisoikeuksia koskevien lakien noudattamisen sekä parantaa työnantajan ja henkilöstön välistä yhteistoimintaa. Esitysluonnoksessa ei kuitenkaan osoiteta, että toimintaympäristö olisi sittemmin muuttunut tavalla, joka tekisi riippumattomasta valvonnasta tarpeetonta, tai että ne riskit, joiden vuoksi virka aikanaan perustettiin, olisivat poistuneet. Päinvastoin esimerkiksi työelämän rakennemuutokset ja paikallisen sopimisen laajentuminen korostavat tarvetta juuri sellaiselle riippumattomalle ohjaukselle ja ennakoivalle valvonnalle, jota yhteistoiminta-asiamiehen toimisto on hoitanut. Näin

ollen esitys jättää olennaisella tavalla arvioimatta, miksi alkuperäiset perustelut riippumattomalle viranomaiselle eivät enää olisi ajankohtaisia tai päteviä.

Ammattiliitto Pro huomauttaa, että yhteistoiminta-asiamiehen toimiston valvonta- ja neuvontatyölle on jatkuvasti tarvetta uuden lainsäädännön myötä sekä yhteydenottojen määrän perusteella: yhteistoiminta-asiamiehen arvioiden mukaan toimistoon tulee vuosittain yli 2000 yhteydenottoa. Suurinta osaa kaikista syrjintäkanteista edeltää työntekijän tai työntekijän puolesta tehty lausuntopyyntö yhteistoiminta-asiamiehelle.

Kuten palkansaajakeskusjärjestöjen lausunnossa huomautetaan, yhteistoimintalain soveltamisalan rajausta vähintään 50 työntekijän organisaatioihin käytetään yhtenä yhteistoiminta-asiamiehen viran lakkauttamisen perusteena. Tässä suhteessa yhteistoiminta-asiamiehen viran lakkauttaminen jatkaa hallituksen aiempaa linjaa, jossa yhteistoimintalainsäädäntöä on heikennetty lain soveltamisalaa rajaamalla ja lyhentämällä muutosneuvotteluajoja, mikä on puolestaan heikentänyt työntekijöiden suojaa. Parhaillaan hallitus kuitenkin valmistele kevään 2025 puoliväliriihessä päätettyä henkilöstön hallintoedustuksen soveltamisrajan laskua 150:stä 100 työntekijän yrityksiin. Lausuttavana olevassa hallituksen esityksessä todetaan, että jo tehtyjen lainsäädäntömuutosten on arvioitu lisäävän yhteistoiminta-asiamiehen toimistoon tulevia yhteydenottoja muutosten voimaantuloajankohdan yhteydessä. Toteutuessaan henkilöstön hallintoedustuksen soveltamisrajan laskun ennakoidaan vähäisessä määrin lisäävän neuvonta- ja valvonta-asioiden määrää hallintoedustukseen liittyen.

Esityksen tavoitteena todetaan olevan työelämlainsäädännön valvontatehtävien organisoinnin tehostaminen ja valtionhallinnon toimintamenojen säästäminen. Valtionhallintoon kohdistuvia säästöjä on tämän hallituskauden aikana päätetty jo yli 500 miljoonan euron edestä. Esityksessä kerrotaan, että uudistuksesta seuraava vuosittainen kokonaissäästö olisi karkeasti arvioituna noin 65 000–135 000 euroa. Pro painottaa, että säästö on hyvin marginaalinen kokonaisuutta tarkastellen, eivätkä vaikuta todelliselta syyllä lakkauttamisesitykselle.

Pro on huolissaan, että todellisuudessa yhteistoiminta-asiamiehen lakkauttamisella tavoitellut säästöt jäävät vähäisiksi ja sen tosiasiallisena seurauksena on heikentyvä oikeusturva ja mahdolliset piilokulut, joita ennakoivan valvonnan puutteesta aiheutuu. Hallituksen esityksessä tulisi avata tarkemmin mahdollisia piilokuluja, joita ennakoivan valvonnan ja neuvonnan puuttumisesta aiheutuu.

Ammattiliitto Pro kiinnittää huomiota esityksen viranomaisvaikutusten arvioinnin puutteellisuuteen. Vaikutusarvioissa ei huomioida valtionhallinnon laajoja säästötoimia ja käynnissä olevaa virastorakenneselvitystä, jotka todennäköisesti kiristävät entisestään jo valmiiksi kuormitetun työsuojeluviranomaisen resursseja. Lisäksi henkilöstövaikutuksia ei ole arvioitu asianmukaisesti, sillä esitys ei kuvaa yhteistoiminta-asiamiehen toimiston henkilöstön siirtymistä, siirron oikeudellisia ja taloudellisia vaikutuksia tai osaamisen jatkuvuuden turvaamista.

Pro huomauttaa, että edelleen tulisi ottaa huomioon vaihtoehtoiset toteuttamistavat, esimerkiksi arvioimalla mahdollisuuksia yhdistää yhteistoiminta-asiamiehen toimiston ja työneuvoston toimintoja ja uudelleen järjestellä tehtäviä.

Esityksen mukaan henkilöstörahastoihin liittyvät tehtävät siirtyisivät yhteistoiminta-asiamiehen toimistolta Patentti- ja rekisterihallitukselle, joka vastaisi jatkossa henkilöstörahastorekisterin ylläpidosta, rahastoihin liittyvien ilmoitusten vastaanottamisesta ja tarkastamisesta sekä valvonnasta ja hallintolain mukaisesta neuvonnasta. Samalla ehdotetaan säädettäväksi uusi laki henkilöstörahastojen valvontamaksusta, jonka perusteella valvonnasta aiheutuvat kustannukset katettaisiin jatkossa henkilöstörahastoilta perittävillä veroluonteisilla valvontamaksuilla.

Ammattiliitto Pro yhtyy palkansaajakeskusjärjestöjen lausuntoon ja huomauttaa, ettei henkilöstörahastoihin liittyvien tehtävien siirtäminen Patentti- ja rekisterihallitukselle tuota säästöjä, vaan synnyttää uusia kustannuksia. Yhteistoiminta-asiamiehen toimistolla on erityistä

neuvontaosaamista henkilöstörahastoasioissa, ja kuten esityksessäkin todetaan yhteistoiminta-asiamiehen rooli ohjaus- ja neuvontatehtävissä, on hyvin oleellinen: *"Uudistuksen yhteydessä luovuttaisiin yhteistoiminta-asiamiehen erityistehtävistä. Käytännössä yhteistoiminta-asiamiehen työpanos on ollut merkittävä henkilöstörahastoihin liittyvissä ohjaus- ja neuvontatehtävissä."* Pro korostaa, että tehtävien siirto Patentti- ja rekisterihallitukselle voi myös esimerkiksi kasvattaa viranomaisen työkuormaa.

Esityksessä ehdotettu uusi henkilöstörahaston valvontamaksu on luonteeltaan veroluonteinen maksu, joka peritään työntekijöiden rahastoista ja tuloutetaan valtion talousarvioon. Pro, kuten palkansaajakeskusjärjestötkin toteavat, ettei kyse ole todellisesta säästöstä, vaan kustannusten siirtämisestä työntekijöille.

Ammattiliitto Pro

Anssi Vuorio
Johtaja